

EMLÉKEZÉS

LANDLER JENŐRE, A 19-ES MAGYAR VÖRÖS HADSEREG PARANCSNOKÁRA, SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁN*

Nem kétséges, hogy a Magyar Tanácsköztársaság egykori vezetői többségének egyénisége, magatartása, megjelenése szöges ellentétben állott a K.u.K. idők katonatiszti, parancsnoki ideáljáról kialakított képpel. Vitathatatlan azonban, hogy a legkevesbé katonás megjelenésű vezető titulusát Landler Jenő érdemelte ki.

Ennek ellenére — vagy méginkább: ezzel együtt — Landler a Tanácsköztársaság kiemelkedő katonai személyisége volt, aki nagy szerepet játszott a proletárdiktatúra fegyveres védelmének megszervezésében, a tömegek harcra mozgósításában, személyesen (és alapvetően pozitív módon) vett részt az egyes stratégiai és hadműveleti szinten hozott döntések kialakításában, valamint a fegyveres küzdelem vezetésében.

Egy katonai vezető megítélése szempontjából elsődleges és alapvető annak a kérdésnek tisztázása: mennyiben értette meg annak a küzdelemnek jellegét, értelmét, amelynek vezetésére a sors odaállította, mennyiben azonosult a küzdelem céljaival, mennyire volt képes szívvel-lélekkel harcolni, dolgozni e célok elérése érdekében.

Landler a proletárdiktatúra megszületésétől kezdve mindvégig a szocialista hatalom megszilárdításának és védelmének tántoríthatatlan harcosa volt. A legváltásosabb, legnehezebb helyzetekben is minden erejével, minden idegszállával a hatalom megtartásáért, a Tanácsköztársaság fennmaradásáért küzdött. Amikor egyes, volt szociáldemokrata vezetők félszívvel, egyik szemüket állandóan a visszavonulást biztosító „aranyhídon” tartva végezték munkájukat, Landler számára egy pillanatig sem volt kétséges, hogy megalkuvást nem ismerve, teljes erővel, mindvégig a szocialista haza védelméért kell küzdenie.

A román támadást követően a népbiztosok közül az első között sietett a frontra, hogy a helyszínen, személyes jelenlétével segítsen a szervezetlenül visszavonuló csapatokat rendbeszedni és az ellenség előnyomulását megállítani. A Forradalmi Kormányzótanács május 2-i sorsdöntő ülésén szendélyes felszólalásban tett hitet a proletárdiktatúra mellett, és a küzde-

* Az MSZMP KB Párttörténeti Intézete és a Történelmi Társulat 1975. november 21-i emlékülésén dr. Liptai Ervin ezredes, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka méltatta Landler Jenő 1919-es katonai vezetői tevékenységét. Folyóiratunk ennek közlésével emlékezik meg a Magyar Tanácsköztársaság kiváló katonai vezetőjéről, a magyar munkásmozgalom kimagasló személyiségéről.

lem folytatását követelte. „Az az őszinte meggyőződés állította a diktatúra mellé — olvashatjuk róla egy jegyzőkönyvben —, hogy a szocializmust diktatúra nélkül megvalósítani lehetetlen. Éppen ezért minthogy a diktatúrát nemcsak a magyar munkásság, de az egész világ proletárságának érdekében valónak tartja, ki kell a diktatúra mellett tartani.” Ez a meggyőződött-ség határozta meg későbbi cselekedeteit is, ez vezérelte őt a III. hadtest, majd az egész Vörös Hadsereg parancsnokaként is.

Egy olyan magas szintű parancsnok megítélésénél, mint aki hadtestet, vagy hadsereget vezet, nem elsődleges szempont a személyes bátorság kérdése, hiszen az általa vezetett hadműveletek sorsát mindenekelőtt hadvezéri képességei határozzák meg és nem halált megvető bátorsága. Egy olyan forradalmi hadseregben azonban, mint amilyen a 19-es Magyar Vörös Hadsereg volt, egyes helyzetekben különös jelentőségre emelkedhet a parancsnokok személyes példamutatása. Ennek tudatában vállalta Landler nemegyszer a közvetlen életveszély kockázatát, amikor az ellenség golyózáporában, a vöröskatonák között haladva lelkesítette, buzdította, vezette őket.

„Hős volt. Csodálatosan lelkes és bátor volt ez az igazán nem katonás külsejű ügyvéd. Civilben, bottal a kezében fordult szembe katonáival, ha az ütközetben visszavonultak és vitte őket vissza, a tűzben előlhaladva, rohamra”. — Így emlékezett meg Landler személyes bátorságáról a tapasztalt katona, Stromfeld Aurél.

A szocialista forradalom ügye iránti elkötelezettségből fakadó mélységes hit és optimizmus, az emberi helytállás ragyogó megnyilvánulásai csak egyik oldalát képezték Landler jelentékeny katonai vezetői kvalitásainak. Viszonylag kevés szó esik arról, hogy mennyire számottevő, személyes szerepe volt a Tanácsköztársaság politikai és katonai vezetése által hozott stratégiai és hadművelési szintű döntések kialakításában. A korreferátum adta szűk kereteken belül csupán a legfontosabbakat idézem fel.

A májusi fordulatot követően az ellenséges hadseregek részéről a Tanácsköztársaságot fenyegető legnagyobb veszély Salgótarján körzetében bontakozott ki. Landler — több más politikai és katonai vezetővel egyetértésben — azon az állásponton volt, hogy az erők összpontosításával az ellenségre Salgótarján körzetében, valamint attól északnyugatra és nyugatra kell csapást mérni. A Miskolc felszabadítására irányuló csapást *indokoltan* igen kockázatosnak tartotta. Mégis, amikor a Forradalmi Kormányzótanács és a Hadsereg-főparancsnokság döntése megszületett, Landler nemcsak Miskolc felszabadítására vezette győzelemmel hadtestét, hanem a város elfoglalását követően néhány nap múlva sikerrel oldotta meg a jóval nehezebb feladatot: a város megvédését is az ellenséges ellentámadással szemben.

A miskolci harcok során teljesen indokoltan azonosult a Vörös Hadsereg III. hadteste Landler névével. Az „Öreg”-nek döntő szerepe volt abban, hogy a városért vívott harcok legkritikusabb pillanataiban sikerült a pánikot leszerelni és a sebtében mozgósított diósgyőri munkások zászlóaljjaival megerősödvé, a túlerejű ellenséget visszavonulásra kényszeríteni.

Landlernek, mint hadtestparancsnoknak, lényeges, kezdeményező szerepe volt az északi offenzíva gondolatának kialakításában. A miskolci csata után Landler előterjesztést küldött a Hadsereg-főparancsnokához, amelyben elemezte a Tanácsköztársaság stratégiai helyzetét és arra a következtetésre jutott, hogy a Vörös Hadsereggel feltétlenül nagyobb szabású ellentámadást kell kezdeni, *vagy a keleti, vagy az északi* arcvonalon. Javasolta, hogy a

rendelkezésre álló erőkből egy északi támadó csoport alakuljon, melynek Zsolna vagy Kassa irányában mielőbb meg kell kezdeni az offenzívát.

„A kassai irány előnyei: az orosz Vörös Hadsereggel való összeköttetés mielőbbi helyreállításának lehetősége, valamint az offenzíva sikere esetén a könnyebb átcsoportosítás Csap környékén, a Tiszántúl felszabadítására” — írta Landler előterjesztésében.

A Hadsereg-főparancsnokság, valamint a Forradalmi Kormányzótanács a javaslatot lényegében elfogadta. Az képezte alapját a diadalmas Északi Hadjárat tervének.

A későbbiek során a Hadsereg-főparancsnokság a III. hadtest által javasolt terven bizonyos módosításokat hajtott végre. Ennek lényege az volt, hogy az Északi Hadjárat kezdetekor nem az összes felhasználható egységet kívánta a csehszlovák arcvonalon bevetni, hanem Tokaj körzetében viszonylag tekintélyes erőt tartott vissza azzal a céllal, hogy azt a Tiszán át a román királyi csapatok ellen vesse be. A terv ily módon való kialakítása kétségtelenül azt tükrözte, hogy Stromfeld, *lebecsülve* a csehszlovák burzsoá hadsereg erejét és *túlértékelve* a Vörös Hadsereg lehetőségeit, viszonylag rövid idő alatt kivívható, tartós hatású győzelemre számított az északi fronton. Azzal számolt, hogy néhány nap, illetőleg egy-két hét leforgása után a Vörös Hadsereg már nyugodtan veheti be erőinek növekvő részét a Tiszántúlt megszállva tartó román csapatok ellen.

Amint ismeretes, az Északi Hadjárat során a Vörös Hadsereg rövid idő alatt igen nagy sikereket ért el. Országársznyi területen tört előre, a Hernád völgyében történő előnyomulásával két részre szakította az ellenfél szlovákiai haderőt és súlyos csapást mért annak keleti csoportjára. Ez a siker méltán váltotta ki a magyar és a nemzetközi forradalom híveinek örömet és az ellenforradalmánok meghökkenését.

Ugyanakkor az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Hadsereg-főparancsnokság által eredetileg kidolgozott terv nem valósult meg. A Tokajnál felvonultatott erőknek nem sikerült erőszakos átkeléssel hídfőt képezni a Tisza bal partján. A román királyi hadsereg tiszántúli csapatainak ellenállása a vártnál nagyobbak mutatkozott.

Kétségtelen, hogy a csehszlovák burzsoá hadsereg szlovákiai egységeire mért csapás súlyos volt, korántsem bizonyult azonban döntőnek és véglegesnek. Szlovákia középső és nyugati részén a csehszlovák intervenció-sok még jelentékeny intakt erőkkel rendelkeztek, amelyek a Tiszántúlon harcoló vörös csapatok hátában nagy veszélyt jelentettek volna.

Június 9-én (tehát azon a napon, amikor a Vörös Hadsereg támadó élei az ellenséges hadsereg hátsó részében Bártfát elérve a legmélyebbre hatoltak) Landler újabb felterjesztést küldött a Hadsereg-főparancsnoksághoz, amelyben az Északi Hadjáratral kapcsolatos koncepció felülvizsgálatára tett javaslatot.

„A csehek nincsenek még tönkrevérve, érzékenyebb veszteségeket csupán utóvéd-harcokban okoztunk nekik. Amennyiben a szépen megindult hadműveleteket a csehek ellen nem — vagy csak alárendelt erőkkel — folytatnánk, úgy nincs kizárva, hogy visszacsapásban lesz részünk. A Hadtestparancsnokság megfontolása szerint kivihetetlennek látszik, hogy a Tiszántúlon a románok ellen kezdjük meg a hadműveleteinket, még mielőtt a csehekkel végleg le nem számoltunk” — hangoztatta a Hadtestparancsnokság felterjesztése. A Hadtestparancsnokság hangsúlyozta, hogy Kassa végleges megtartása érdekében szükségesnek tartja a csehszlovák csapatoknak legalább a Vág völgyéig történő visszaszorítását, oly módon, hogy a III. hadtest főerőivel a Magas- és az Alacsony-Tátra között nyomuljon előre. A

Tiszán való átkelés és a Tiszántúl felszabadítására irányuló hadművelet megindítását Landler és törzse csupán az északon tartós sikereket biztosító győzelem elérése után tartotta célravezetőnek.

A Hadsereg-főparancsnokság kezdetben nem értett egyet az Északi Hadsereg terve megváltoztatásának szükségességével. A Hadsereg-főparancsnokságon és a Forradalmi Kormányzótanácsban folytatott viták után azonban olyan új elhatározás született, amely elfogadta Landlerék előterjesztésének lényegét (tehát azt, hogy mielőtt a tiszántúli hadműveletekre sor kerülne, előbb északon kell tartós sikereket elérni); emellett azonban jelentős tartalmi módosításokat is eszközölt a III. hadtest tervével szemben. Ezeknek legfontosabb eleme: a Hadsereg-főparancsnokság nem értett egyet a Magas- és az Alacsony-Tátra között történő előrenyomulás gondolatával, hanem olyan elhatározást hozott, hogy a Dunától északra kell nagyobb erőket összehívni és azzal nyugati irányban támadni. Ezen új terv szerint a III. hadtestnek az elért eredmények megtartására kellett szorítkoznia. A Vág völgyének kiürítését a Hadsereg-főparancsnokság egy kisebb csoportnak Ruttká irányába történő előnyomulásával kívánta biztosítani.

A tervek hadművészeti elemzése és összevetése alapján kétségkívül a Hadsereg-főparancsnokság által kialakított elképzelést kell célszerűbbnek mondanunk, bár ezt az elhatározást a későbbiek során sokan bírálták. Egyesek az erők helytelen szétforgácsolását látták benne, mások egyenesen azzal vádolták Böhmöt, hogy azért helyezte át a hadműveletek súlypontját nyugatra, mert ezzel is akadályozni kívánta az Ukrán és a Magyar Vörös Hadsereg esetleges egyesítését.

Amennyiben a III. hadtest Kassa—Eperjes térségéből Poprádon át nyugati irányban nyomult volna előre, a csehszlovák hadsereg kelet-szlovákiai erői ugyan valószínűleg kiürítették volna a Vág-völgy felső szakaszát, de megsemmisítésüket nem lehetett volna elérni. A keletről visszavonuló csehszlovák erők Nyugat-Szlovákiában egyesültek volna az ott levő, lényegében még nem leharcolt csapatokkal. Ezzel Nyugat-Szlovákiában olyan erő összpontosult volna, amely kedvező helyzeténél fogva nemcsak a Vörös Hadsereg északi arcvonalának balszárnyán elhelyezkedett csapatokat fenyegette volna, hanem közelsége folytán súlyos veszélyt képezett volna Budapestre nézve is.

A III. hadtest parancsnokságának elképzelései ellen szólt az a tény is, hogy tervük elfogadása esetén a katonáknak nehéz terepen, viszonylag szűk völgyekben kellett volna előnyomulniuk az előnyösebb helyzetben védekező ellenséggel szemben. A III. hadtest által tervezett támadási irányban a lakosság nagy része már lényegesen kisebb lelkesedéssel fogadta volna a Vörös Hadsereg csapatait, mint a korábban felszabadított területeken. Súlyos gondot jelentett volna a Magas- és az Alacsony Tátra között felvonuló csapatok nagy kerülőkkel történő ellátása, utánpótlása is.

Ezzel szemben a Dunától északra, Pozsony irányában történő előnyomulásnak számos előnye volt. Hogy csak a legfontosabbakat említsem: itt tartós vereséget lehetett mérni a jelentékeny erőt képviselő nyugat-szlovákiai csapatokra; az előnyomulást kedvezőbb terepen, döntően magyarlakta területen lehetett folytatni. Sokkal könnyebb volt az ellátás, a felszabadított területek lakossága nagyobb mértékben biztosítható a Vörös Hadsereg személyi utánpótlását, stb. Pozsony elfoglalásának — amint ezt a későbbi események bizonyították — reális lehetősége volt. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Bécs forradalmi erői június közepén tettek kísérletet a hatalom megragadására, s egy ilyen helyzetben a Vörös Hadsereg egy részének Pozsony környékén való megjelenése döntő jelentőségű lehetett volna.

Mindemellett, ha a két konkrét hadműveleti terv összehasonlítása során a Hadsereg-főparancsnokság elgondolását tartjuk is helyesebbnek, ez nem csökkenti annak a ténynek pozitív jelentőségét, hogy az események során túlhaladottá vált korábbi hadműveleti tervek felülvizsgálatát és egy új, helyesebb elhatározás kialakítását a Landler által vezetett III. hadtest parancsnoksága kezdeményezte.

Erről szólva helytelen lenne elhallgatni, vagy megkerülni azt a tényt, hogy az előbb említett, nagy jelentőségű stratégiai, illetőleg hadműveleti szintű tervek kialakításában szerepe volt Landler tehetséges és képzett vezérkari főnökének, Julier Ferencnek is. Természetes, hogy Landler támaszkodott Julier katonai ismereteire, tapasztalataira, s mivel együttes munkájuk során az a benyomása alakult ki, hogy vezérkari főnöke őszintén törekszik az intervenciók visszaszorítására, hitelt adott véleményének. Mindemellett sem a kortársak, sem pedig a történészek nem kételkedtek abban, hogy Landler nem formális, hanem valóságos parancsnok volt, aki joggal vállalhatta a Hadtestparancsnokság minden döntéséért a felelősséget.

A proletárdiktatúra fennállásának utolsó időszakában Landler a Vörös Hadsereg legmagasabb parancsnoki funkcióját töltötte be. Böhm távozása után ő vette át a Hadsereg-főparancsnokság vezetését.

Felvetődik a kérdés: milyen szerepe volt Landlernek a tragikusan végződött tiszántúli hadművelet tervének kialakításában, milyen személyes hatást tudott gyakorolni az események alakulására?

Anélkül, hogy a tiszántúli hadművelet terve kialakulásának körülményeivel részletesebben foglalkoznánk, le kell szögezmem, hogy ennek az elhatározásnak a meghozatalában Landler nem játszott döntő szerepet. Julier július 5-én adta ki a tiszántúli támadó hadművelet előkészítésére vonatkozó parancsát. Böhm július 14-ig állt a Vörös Hadsereg élén. Landler gyakorlatilag csak közvetlenül az offenzíva megkezdése előtt vette át a Hadsereg-főparancsnokságot, s bár Kunnal együtt már július 10-én megismerkedett a támadás tervével, lényeges befolyást gyakorolni azok kialakulására, a támadási előkészületek lebonyolítására már nem tudott. Úgy gondolom, nem jogosulatlan az a megállapítás, hogy a tiszántúli offenzíva elhatározását és előkészítését illetően Landler személyes felelőssége nem haladja meg Böhmét, Kunét vagy a Tanácsköztársaság más vezetőit.

Az kétségtelen, hogy Landlernek Julierrel kapcsolatban szerzett pozitív tapasztalatai, az iránta megnyilvánuló bizalma szerepet játszottak abban, hogy Stromfeld utódjaként a méltatlannak bizonyult Julierre esett a választás. Landler — másokkal együtt — nem ismerte fel eléggé, hogy az északi visszavonulást követően milyen fordulat történt a volt hivatásos tisztek magatartásában. Az sem kétséges, hogy Juliert a nyílt ellenforradalmi fellépéstől, a Forradalmi Kormányzótanács utasításaival való nyílt szembeesegüléstől nem utolsó sorban Landler tekintélye tartotta vissza.

Az utolsó napok kétségbeejtően növekvő zűrzavarában, amikor a tisztikar árulása, a mind fejtelenebbé váló visszavonulás következtében a Vörös Hadsereg ellenállóképessége már katasztrófálisan meggyengült, Landler még mindig hitt abban, hogy az események tendenciája megfordítható. Nem tudott belenyugodni a vereség gondolatába. Amikor július 31-én ott menetelt az 53. ezred Szolnok visszafoglalására, a túlerejű román csapatok megállítására induló katonái között, már nem a tapasztalt politikus megfontoltsága, nem az ellenséges és a saját erők viszonyait józanul mérlegelő katonai vezető elhatározása, hanem a forradalmárok törhetetlen hite, önfeláldozó bátorsága, elszántsága vezérelte cselekedeteit. Az a hit, önfel-

áldozás és elszántság, amely minden igazi forradalom alapvető hajtóereje, minden igaz forradalmár nélkülözhetetlen jellemvonása volt és lesz.

A magyar hadtörténészek a hazánk szabadságáért vívott fegyveres harcok kiemelkedő alakjai között tartják számon Landler Jenőnek, ennek a nagyszerű embernek az emlékét, akit értelme, mélységes emberszeretete, törhetetlen igazságérzete formált a munkásmozgalom harcosává, forradalmi vezérévé és — a dolgok természetes logikájának megfelelően — a szocialista haza fegyveres védelmét irányító katonai vezetővé.